

УДК 7.012.22

ФОРМАЛЬНО-СИМВОЛІЧНИЙ РИСУНОК У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

КАСЬЯНЕНКО Кароліна

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна
sternikas@ukr.net

Обґрунтовано необхідність впровадження у навчальний процес формально-символічного рисунку для виконання самостійних завдань студентів першого курсу освітньої програми 022 «Дизайн» у рамках дисципліни «Академічний рисунок». Розглянуто теоретичні засади щодо ключових питань формально-символічної мови.

Ключові слова: рисунок, форма, формалізація, символ, стилізація, узагальнення.

ВСТУП

Дисципліна «Академічний рисунок» – є невід’ємною складовою освітньої програми 022 «Дизайн» спеціалізації 022.01 «Графічний дизайн». Для майбутніх графічних дизайнерів процес і методи рисунка, незалежно від художньо-графічних інструментів, є основоположними, оскільки завдяки ним відбувається візуальна матеріалізація задуми. Одним із головних методів вирішення професійних завдань з графічного дизайну є формально-символічний рисунок. Адже весь графічний дизайн-продукт, як правило, ґрунтується на формальних прийомах зображення образів – знакових зображеннях, що виходять з давнього піктографічного малюнку, декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема вишивання хрестиком, створення орнаментальних килимкових малюнків, побудованих на стилізованому зображенні рослинного, тваринного або людського прототипів. Розробка й отримання графічного знаку – це трудомісткий образотворчий процес, що передбачає наявність певного досвіду, а саме теоретичну й практичну підготовку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Виходячи з вимог освітньої програми «Дизайн», метою викладання дисципліни «Академічний рисунок» є набуття студентами необхідних практичних навичок відтворення форми, її площинно-конструктивних закономірностей, а також розвиток конструктивно-аналітичного мислення. Не менш важливим завданням в рисунку, вважаємо, є формування творчого підходу до створення художньо-графічних образів шляхом оволодіння пропедвдичними засадами графічної формалізації анатомічних статичних і рухомих форм з урахуванням їх конструктивних особливостей. Доданий до навчальної дисципліни «Академічний рисунок» блок завдань для самостійної роботи з формально-символічного рисунку знайомить студентів з іншою

художньою мовою зображення людини. Хоча за цільовим призначенням формально-символічний рисунок відноситься до творчого, та все ж у даній програмі він виконує передусім навчальну функцію, оскільки за характером і способом малювання – це вид рисунку по пам'яті. Розвинуте просторове мислення, а з нею й пам'ять, є важливими якостями митця будь-якої галузі творчої діяльності. Метою завдань формально-символічного рисунку є закріплення попереднього матеріалу з академічного малювання моделей голови людини, виконаних під час аудиторних практичних занять, оволодіння прийомами графічної формалізації та засобами творчого синтезу знань з рисунку. Завдання включають самостійне виконання рисунків по пам'яті черепа, пісових елементів обличчя й натурних замальовок голів людини формально-символічною мовою різноманітними графічними інструментами.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Словосполучення «формально-символічний рисунок» вказує на зовсім інший підхід до технології малювання, ніж академічне зображення об'єктів.

Поняття «форма» у сучасному житті використовується у різних галузях діяльності людей, тому має багато значень: вид, зовнішність, краса, зображення, образ, малюнок, фігура, креслення, устрій, проект тощо. Узагальнено форма визначається як вигляд, обриси предмета у просторі, контури предмета на площині. У мистецтві – зовнішнє вираження змісту художнього твору [1, 210]. Символом у мистецтвознавстві вважається «образ, взятий в аспекті своєї знаковості, ...він також є знак, наділений органічністю та невичерпною багатозначністю образу» [2, 607]. Тобто символ це синтез знаку й образу, або багатозначний образ у вигляді певного знаку, певної форми.

Формальний рисунок є інформативним рисунком, який специфічними формотворчими графічними засобами й інструментами виявляє зміст, конструктивну основу та наочно відображує в зовнішньому вигляді форм об'єктів їх естетичну сутність. На відміну від академічного рисунку, де головним є класичний підхід (методи і прийоми) достовірного зображення об'єктів і простору на площині з використанням лінійно-конструктивного / світлотіньового рисунку, формальний поєднує в собі два основні компоненти: семантичний та естетичний. Семантичний – адекватне відображення графічними засобами в зовнішньому вигляді предмета (об'єкта) його внутрішнього змісту з ознаками загального призначення. Естетичний компонент дає цілісне, образно-асоціативне повідомлення про предмет зображення, що сприймається чуттєво [3]. Саме останній чинник дозволяє формувати в студентах чуттєвість до форми як такої, до її пропорційності та гармонії.

Виходячи з цих формулювань, формально-символічний рисунок представляє собою естетично організовану умовну, узагальнену графічну модель, що має певний стильовий характер. В арсеналі формально-символічної графіки мають місце методи стилізації та формалізації.

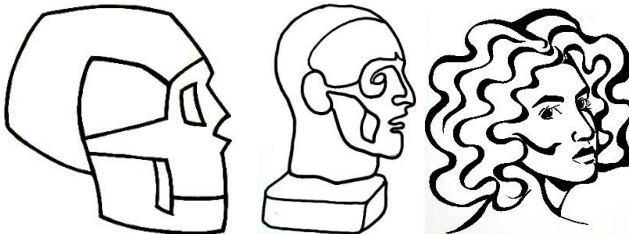
Основними рисами стилізації є декоративна узагальненість форми предметів за допомогою низки умовних прийомів; допускається спрощеність або ускладненість форми, об'ємність або її відсутність, тональні або колірні градієнти, домінування декоративно-пластичного й лінійного принципів рішення.

Академік НАМ України М. Яковлев приділяв чимало уваги дослідженню принципів моделювання та графічної формалізації окремих властивостей форм. Він вважає, що процес графічної формалізації об'єктів / предметів поєднує раціональні прийоми, принципи та засоби зображення, які визначають формальними символами найсуттєвіші композиційно-естетичні властивості цих об'єктів [3]. Формалізація також допускає умовність, узагальненість форми, присутність або відсутність об'єму, площинність, локальні тони, плями, відсутність тональних або колірних градієнтів. Однією з характерних рис формалізованого зображення є присутність геометричної складової, а також візуальної структуризації об'єкту. Пріоритетними способами / принципами формалізації в рисунку вважаються лінійний та модульно-комбінаторний.

У процесі формалізації творчій переробці піддаються всі формотворчі елементи, що складають структуру об'єкта (конфігурація, величина, положення у просторі, характер членування поверхні тощо). Здебільшого композиція формалізованого об'єкту є індиферентною щодо його змісту. Тому рекомендується абстрагуватися від призначення цих елементів і ставитися до них лише як до елементів певної формальної структури, яку утворюють лінії, точки, плями або їх комбінації. Головним джерелом формалізації будь-якого об'єкта є його конфігурація – зовнішній його контур, обрис. Відштовхуючись від конфігурації, можна досягти різних варіацій гармонізації даного об'єкта формальними засобами. Для підкреслення естетичної цілісності образу, для виявлення найсуттєвішого в ньому, художньо-символічна мова допускає узагальнення, а з ним й вилучення окремих деталей або елементів з «тіла» об'єкта. У формально-символічному рисунку більшість художньо-творчих завдань вирішують за допомогою формально-графічних засобів. До них відносять, в першу чергу, три основні образотворчі: лінію, точку, пляму. За своїми фізичними параметрами вони відрізняються один від одного, проте кожен з них володіє власними художніми якостями, що дозволяє митцю шляхом протиставлення або наближення їх характеристик створювати гармонійно організовану графічну структуру, об'єкт або композицію.

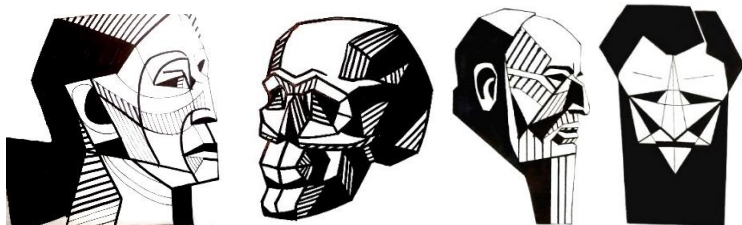
Важливим засобом лінійної формалізації є формотворча лінія, яка припускає зонування площин, виявлення напрямку, співвідношень та чергування мас (рис. 1). Узагальнення форми, вилучення дрібних деталей дозволяє отримати таке лінійне зображення з обмеженою кількістю штрихів, що матиме ознаки знаку, що «сприймається як носій певного смислу, значення, інформації» [3].

Рис. 1. Варіанти лінійної формалізації черепа, голови Екорше і людини

При модульно-комбінаторному варіанті графічної формалізації конфігуративне тіло об'єкта перестає бути пласким і монолітним. Воно складається з різноманітних за формою модулів. Їх кількість і конфігурація залежить від структурної організації об'єкта та має відповідати її ідеї. Модулями в графічно-формалізованому зображенні можуть бути окремі елементи або деталі та їх поєднання й комбінації (рис. 2).

Рис. 2. Варіації модульно-комбінаторної формалізації черепа і голови людини

ВИСНОВКИ

Впровадження в навчальний процес завдань для самостійної роботи з формально-символічного рисунку є достатньо доцільним, оскільки дозволяє вирішувати не тільки навчальні, але й творчі завдання. Даний вид роботи розширює діапазон практичних навичок рисунка різноманітними графічними засобами й інструментами. Прийоми та навички абстрагування, узагальнення, формалізації, трансформації – це ті вправи, що розвивають креативне мислення студентів, а головне, дозволяють досягати мінімальними засобами більшої виразності образу. Результатом цього навчально-творчого процесу є оригінальний твір – створений студентом графічний образ, що містить естетичну складову. В подальшому, ці роботи можуть слугувати основою для вирішення завдань з комп'ютерної графіки та інших профільних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття: Енциклопедичне видання: у 2 т.: Том 2(М-Я). К.: Ін-т культурології АМУ, 2010. 256 с.
2. Философский Энциклопедический словарь. Л. Ф. Ильич, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Советская Энциклопедия, 1983. 840 с.
3. Яковлев М. Формалізація та моделювання як ефективний засіб сучасного дизайн-моделювання. *Вісник Закарпатського художнього інституту*. Ужгород, 2014. № 5. С. 75–77.

KASIANENKO K.

FORMAL AND SYMBOLIC DRAWING IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION

The necessity of introducing a formal-symbolic drawing into the educational process to perform independent tasks of first-year students of the educational program 022 "Design" within the discipline "Academic Drawing" is substantiated. Theoretical principles on key issues of formal-symbolic language are considered.

Key words: drawing, form, formalization, symbol, stylization, generalization.